CONFERENCE OF INGOs
OF THE COUNCIL OF EUROPE

CONFERENCE DES OING DU
CONSEIL DE L'EUROPE

CONF/PLE(2009)CODE1

KODEKS DOBRIH PRAKS PARTICIPACIJE CIVILNE DRUŽBE V PROCESIH ODLOČANJA

Sprejet s strani Konference mednarodnih NVO na srečanju 1.10.2009

KAZALO

I. Uvod

II. Namen in cilji

III. Splošni okvir sodelovanja civilne družbe

IV. Kako sodelovati

V. Matrica participacije civilne družbe

Prevod:

Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij

Povšetova 37, SI - 1000 Ljubljana, Slovenija
telefon: (+386 1) 542 14 22 | fax: (+386 1) 542 14 24
info@cnvos.si | www.cnvos.si

I. UVOD

Odtujenost državljanov od političnih procesov je eden glavnih problemov modernih demokracij. Civilna družba v tem kontekstu, kot v mnogih drugih, predstavlja pomemben element demokratičnega procesa. Državljanom nudi alternativno pot - poleg političnih strank in lobijev – za kanaliziranje različnih mnenj in zagotavljanje raznolikosti interesov v procesih odločanja.

V priporočilu z dne 14. oktobra 2007[1] je Odbor ministrov Sveta Evrope priznal 'ključni prispevek NVO k razvoju in uresničevanju demokracije in človekovih pravic, še posebej preko ozaveščanja javnosti in spodbujanja participacije v javnem življenju ter zagotavljanja transparentnosti in odgovornosti državnih organov'.

Na srečanju Foruma za prihodnost demokracije pri Svetu Evrope, ki je junija 2007 potekal na Švedskem, so udeleženci pozvali Konferenco mednarodnih nevladnih organizacij Sveta Evrope, da pripravi Kodeks dobrih praks vključevanja civilne družbe v procese odločanja, ki bo vsebovala teme, kot so mehanizmi participacije NVO v procesih odločanja ter vključevanje civilne družbe v javne politike.

Tako je Konferenca mednarodnih NVO-jev na podlagi tega prevzela odgovornost za oblikovanje Kodeksa dobrih praks participacije civilne družbe v procesih odločanja. Dokument vsebuje utemeljitev, okvir ter sredstva za okrepljeno participacijo civilne družbe. Pripravili so ga izkušeni predstavniki civilne družbe, oblikovan je bil skozi vseevropki posvetovalni proces, v katerem so ga preverili in komentirali člani nacionalnih in mednarodnih nevladnih organizacij, ter ga že uporabljajo aktivisti in predstavniki organov oblasti.

Konferenca mednarodnih NVOjev Sveta Evrope je oblikovala uporabniku prijazen, strukturiran ter pragmatičen dokument, ki je namenjen odločevalcem in organizirani civilni družbi, vključno z nevladnimi organizacijami.

Kodeks nudi nabor dobrih praks. Ni zavezujoče narave, ne predpisuje pravil ali zahteva mehanizmov uveljavljanja. Vsem akterjem v demokratičnem procesu nudi smernice, ki temeljijo na konkretnih praktičnih izkušnjah dialoga in sodelovanja med NVO in državnimi organi. Končni cilj je omogočiti njihovo vzajemno delovanje ter povečati opolnomočenje državljanov in njihovo participacijo v demokratičnem procesu na lokalni, regionalni in nacionalni ravni.

Konferenca se je za nasvet in prispevek (input) obrnila tudi na ostale institucije Sveta Evrope. Tako Kongres lokalnih in regionalnih oblasti Evrope kot Parlamentarna skupščina Sveta Evrope sta pozdravili Kodeks dobrih praks: Kongres je bil pripravljen prispevati k njegovi promociji in ga bo uporabljal pri svojem delu; Parlamentarna skupščina pa je s svoje strani izpostavila posebno pomembnost e-orodij v participaciji.

Ta dokument naj bi in bo imel politične posledice. Z nudenjem modernih orodij demokratičnega upravljanja bo dal zagon in podporo trenutnemu trendu med lokalnimi, regionalnimi in nacionalnimi oblastmi, da se posvetujejo in sodelujejo s civilno družbo, ter hkrati poglobil participacijo državljanov v javnem življenju.

---

[1] CM/recommendation (2007)14 of October 2007

I. NAMEN IN CILJI

Poglavitni namen Kodeksa dobrih praks participacije civilne družbe je na evropski ravni prispevati k oblikovanju podpornega okolja za nevladne organizacije v državah članicah Sveta Evrope in Belorusiji z opredelitvijo nabora splošnih načel, smernic, orodij in mehanizmov participacije civilne družbe v procesu političnega odločanja. Namen je, da se bo Kodeks dobrih praks izvajal na lokalni, regionalni in nacionalni ravni. Kodeks dobrih praks temelji na dejanskih izkušnjah nevladnih organizacij po Evropi, ki so izmenjale svoje dobre prakse in veljavne metode sodelovanja z državnimi organi.

Dodatni cilj Kodeksa dobrih praks je biti relevantno in učinkovito orodje za nevladne organizacije od lokalne do mednarodne ravni pri njihovem dialogu s parlamentom, vlado in državno upravo. Namerava biti interaktiven instrument, ki je akcijsko naravnan in tako uporaben za nevladne organizacije in državno upravo po vsej Evropi. Za podporo uporabe Kodeksa dobrih praks bosta narejena baza študij primerov ter dodatni nabor praktičnih orodij.

Kodeks dobrih praks je namenjen nacionalnim nevladnim organizacijam, vključno z regionalnimi in lokalnimi organizacijami, v državah članicah Sveta Evrope in Belorusiji, ter organizacijam na evropski in mednarodni ravni.

Namenjen je tudi državnim organom, ki vključujejo parlament, vlado in javno upravo na lokalni, regionalni in nacionalni ravni. Ciljna skupina je široka, vendar so segmenti Kodeksa dobrih praks lahko uporabljeni s strani državnih organov na vseh ravneh.

II. SPLOŠNI OKVIR PARTICIPACIJE CIVILNE DRUŽBE

III.i Parametri civilne družbe

Nevladne organizacije (NVO) in organizirana civilna družba ključno prispevajo k razvoju in uresničevanju demokracije in človekovih pravic. Definicijo NVO , ki jo uporablja Svet Evrope, je mogoče najti v priporočilu Odbora ministrov (2007)14, ki pravi, da so "NVO prostovoljna samoupravna telesa ali organizacije, ustanovljene za uveljavljanje ciljev svojih ustanoviteljev in članov, ki po svoji naravi niso namenjeni ustvarjanju dobička." Skladno s tem se Kodeks dobrih praks vključevanja civilne družbe nanaša na organizirano civilno družbo, vključno s prostovoljskimi skupinami, neprofitnimi organizacijami, društvi, fundacijami, dobrodelnimi ustanovami, kot tudi skupnostnimi in zagovorniškimi skupinami, ki se združujejo na določenem območju oz. na podlagi določenega interesa. Glavne dejavnosti NVO so osredotočene na vrednote socialne pravičnosti, človekovih pravic, demokracije in vladavine prava. Na teh področjih je namen delovanja NVO uveljavljanje poslanstva in izboljševanje življenja ljudi.

NVO z vključevanjem velikega števila posameznikov predstavljajo bistven sestavni del participacije v odprti demokratični družbi. Dejstvo, da so mnogi izmed teh posameznikov tudi volilci, kaže na komplementarnost s predstavniško demokracijo.

NVO lahko v procesu odločanja doprinesejo prispevajo s svojim znanjem in neodvisno strokovnostjo, kar je vlade na vseh ravneh – od lokalne, regionalne do nacionalne – kot tudi mednarodne institucije spodbudilo, da se pri oblikovanju in izvajanju politik naslanjajo na relevantne izkušnje in kompetence NVO. NVO uživajo edinstveno zaupanje svojih članov in družbe, da izražajo skrbi, predstavljajo njihove interese ter jih vključujejo v uveljavljanje poslanstva ter tako ključno prispevajo k oblikovanju politik.

Besedilo poudarja prispevek organizirane civilne družbe v demokratičnem procesu in se ne osredotoča na povezano vprašanje participacije državljanov oz. posameznikov. Tako se tudi razume, da združevanje v društva in organizacije lokalnih skupnosti predstavlja neodvisno družbeno organiziranost in ni osredotočeno zgolj na posamična dejanja. Velja, da organizirane skupine obstajajo zaradi zadovoljevanja potreb svojih članov in v korist širše družbe, ter tako delujejo kot ključen kanal participacije in multiplikator vključevanja državljanov.

III.ii Načela vključevanja civilne družbe

Da bi se omogočilo konstruktiven odnos, naj bi NVO in državni organi na različnih ravneh delovali v skladu z naslednjimi občimi načeli:

Participacija
NVO zbirajo in usmerjajo mnenja svojih članov, uporabnikov in zainteresiranih državljanov. Ta prispevek predstavlja bistveno vrednost v političnem procesu odločanja, saj povečuje kakovost, razumevanje ter dolgoročno uporabnost političnih iniciativ. Predpogoj tega načela so odprti in dostopni procesi participacije, ki temeljijo na dogovorjenih parametrih.

Zaupanje
Odprta in demokratična družba temelji na pošteni interakciji med akterji in sektorji. Čeprav imajo NVO in državni organi različne vloge, je njihov skupen cilj izboljšati življenja ljudi dosežen na zadovoljiv način le, če temelji na zaupanju, ki pomeni transparentnost, spoštovanje ter vzajemno zanesljivost.

Odgovornost in transparentnost
Delovanje v javnem interesu zahteva odprtost, jasnost in odgovornost s strani NVO in državnih organov ter transparentnost na vseh stopnjah.

Neodvisnost
NVO morajo biti prepoznane kot svobodna in neodvisna telesa s stališča njihovih ciljev, odločitev in aktivnosti. Imajo pravico, da delujejo neodvisno in zagovarjajo stališča, ki se ne skladajo s stališči organov oblasti, s katerimi sicer lahko sodelujejo.

III.iii Pogoji za participacijo civilne družbe

Pogoji, ki omogočajo družbeno življenje oz. združevanje, so dobro dokumentirani. V skladu z Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščinah (European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms - EHCR), ti zahtevajo svobodo izražanja (10. člen EHCR) ter pravico do zbiranja in združevanja (11. člen EHCR)

Da bi se zagotovilo vključitev bistvenih prispevkov NVO v politični proces odločanja brez diskriminacije, je potrebno ugodno (podporno) okolje, katerega pogoji vključujejo vladavino prava, spoštovanje temeljnih demokratičnih načel, politično voljo, ugodno zakonodajo, jasne postopke, dolgoročno podporo in sredstva za trajnostno civilno družbo ter skupen prostor za dialog in sodelovanje. Ti pogoji omogočajo konstruktiven odnos med NVO in državnimi organi, ki temelji na obojestranskem zaupanju in vzajemnem razumevanju participativne demokracije.

III. KAKO SODELOVATI

Da bi se dosegel poglavitni politični cilj Kodeksa dobrih praks participacije civilne družbe ter da bi se zagotovilo njegovo relevantnost ter praktično uporabnost za NVO pri njihovem vključevanju v politični proces odločanja, predstavlja ta del dokumenta oris načinov udeležbe civilne družbe.

V tem procesu obstajata dve med seboj povezani razsežnosti. Najprej so v delu III.i opisane stopnje participacije, ki glede na naraščajočo intenzivnost segajo od enostavnega zagotavljanja informacij do posvetovanja, dialoga ter končno do partnersta med NVO in državnimi organi. Nato so v delu III.ii orisane stopnje procesa političnega odločanja – šest korakov, v katerih javni organi določijo agendo in nadaljujejo z implementacijo, spremljanjem oz. nadzorom ter reformulacijo.

Poseben del (III.iii) ponuja orodja, ki se jih lahko upoprabi na katerikoli stopnji procesa in ki predstavljajo prečno podporo procesu participacije.

Vsi ti elementi so nato združeni v matrici participacije civilne družbe (IV), ki zagotavlja vizualno predstavitev medsebojno povezane narave procesa.

IV.i Različne ravni participacije

Vključenost NVO na različnih stopnjah političnega procesa odločanja se razlikuje glede na intenzivnost participacije. Obstajajo štiri naraščajoče stopnje participacije: informiranje, posvetovanje (konzultacije), dialog ter partnerstvo. Lahko se uporabljajo v vseh korakih odločevalskega procesa, vendar so določene na posameznih točkah pogosto še posebej relevantne.

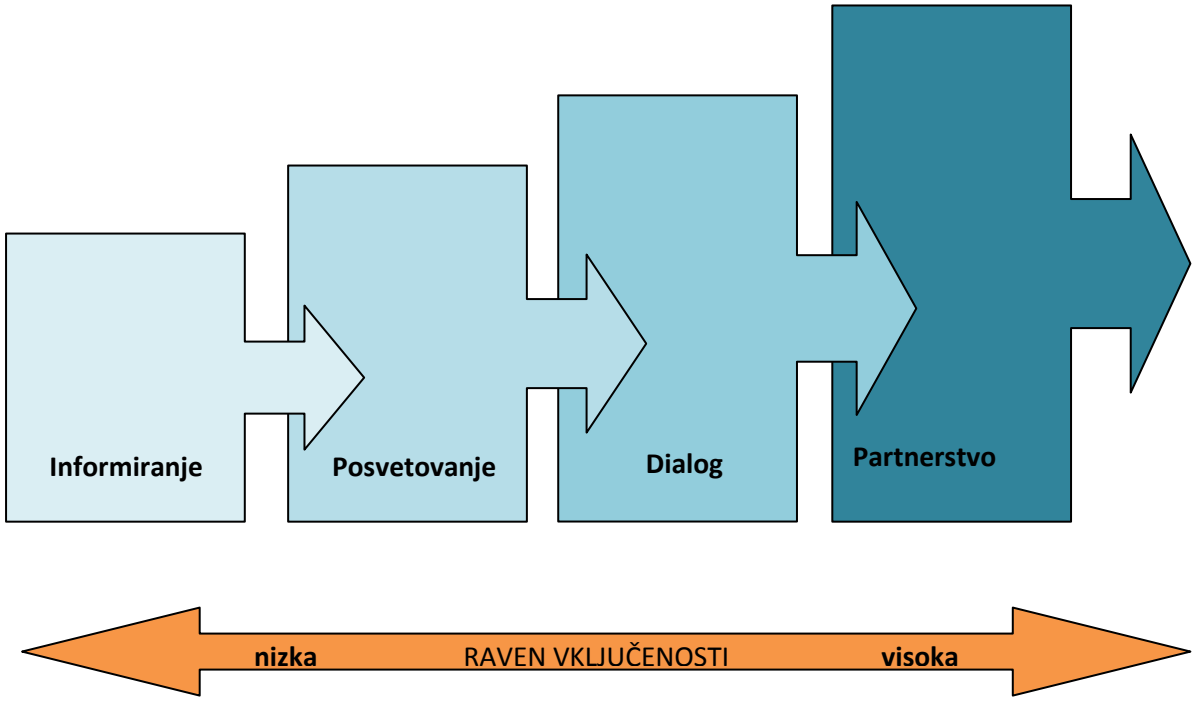

1. Informiranje

Dostop do informacij je osnova za vse nadaljnje korake vključevanja NVO v politični proces odločanja. Predstavlja relativno nizko raven participacije, ki jo ponavadi predstavlja enostransko zagotavaljnje informacij s strani državnih organov, pri čemer interakcija oz. vključevanje NVO nista zahtevana ali pričakovana.

Informiranje je relevantno za vse stopnje procesa odločanja.

2. Posvetovanje oz. konzultacije

To je oblika pobude, s katero državni organi NVO vprašajo za mnenje glede sprecifične teme oz. oblikovanja politik. Posvetovanje ponavadi obsega informiranje NVO o aktualnem razvoju politik s strani državnih organov, ki vabijo k dajanju pripomb, mnenj in odzivov. Pobuda in obravnavane teme torej prihajajo s strani javnih organov in ne NVO.

Posvetovanja so relevantna za vse korake procesa odločanja, še posebej za pripravo osnutka (drafting), spremljanje (monitoring) ter preoblikovanje (reformulation).

3. Dialog

Pobudo za dialog, ki je lahko splošen ali sodelovalen (collaborative), lahko dasta obe strani.

Splošni dialog je dvosmerna komunikacija, ki temelji na vzajemnih interesih in potencialno skupnih ciljih z namenom redne izmenjave mnenj. Sega od odprtih javnih zaslišanj do specializiranih srečanj med NVO in državnimi organi. Razprava ostaja široka in ni eksplicitno vezana na trenutni proces oblikovanja politik.

Sodelovalni dialog temelji na vzajemnih interesih glede oblikovanja določene politike in običajno vodi v skupna priporočila, strategije in zakonodajo. Sodelovalni dialog je bolj usmerjen k opolnomočenju kot splošni dialog, saj obsega skupna (ponavadi pogosta in redna) srečanja, ki so namenjena razvoju osrednjih strategij politik, ter pogosto vodi do dogovorjenih izidov.

Dialog je zelo cenjen na vseh stopnjah političnega odločevalskega cikla, ključnega pomena pa je v fazi oblikovanja agende, priprave osnutka ter reformulacije.

4. Partnerstvo

Partnerstvo pomeni delitev odgovornosti na vsaki stopnji političnega procesa odločanja – od oblikovanja agende, oblikovanja predlogov, odločanja ter izvajanja političnih pobud – in je najvišja oblika participacije.

Na tej ravni se NVO in državni organi povežejo v tesnem sodelovanju, pri čemer zagotavljajo neodvisnost NVO, ki imajo še naprej pravico izvajati kampanje in aktivnosti

ne glede na vključenost v partnerstvo. Partnerstvo lahko vključuje aktivnosti, kot so prenos določenih nalog na NVO (npr. izvajanje storitev) ter oblikovanje participativnih forumov in vzpostavitev so-odločevalskih teles, tudi na področju razdeljevanja sredstev.

Partnerstvo se lahko vzpostavi na vsaki stopnji političnega procesa odločanja, posebej pa je relevantno v fazi oblikovanja agende ter implementaciji.

III.ii Koraki političnega procesa odločanja

Spodnji krog opredeljuje šest različnih korakov političnega procesa odločanja: določitvi agende, oblikovanje predlogov politik, sprejemanje odločitev, izvajanje politik, spremljanje oz. nadzor ter preoblikovanje oz. reformulacija politik. Vsak od teh korakov ponuja priložnosti za interakcijo med NVO in državnimi organi.

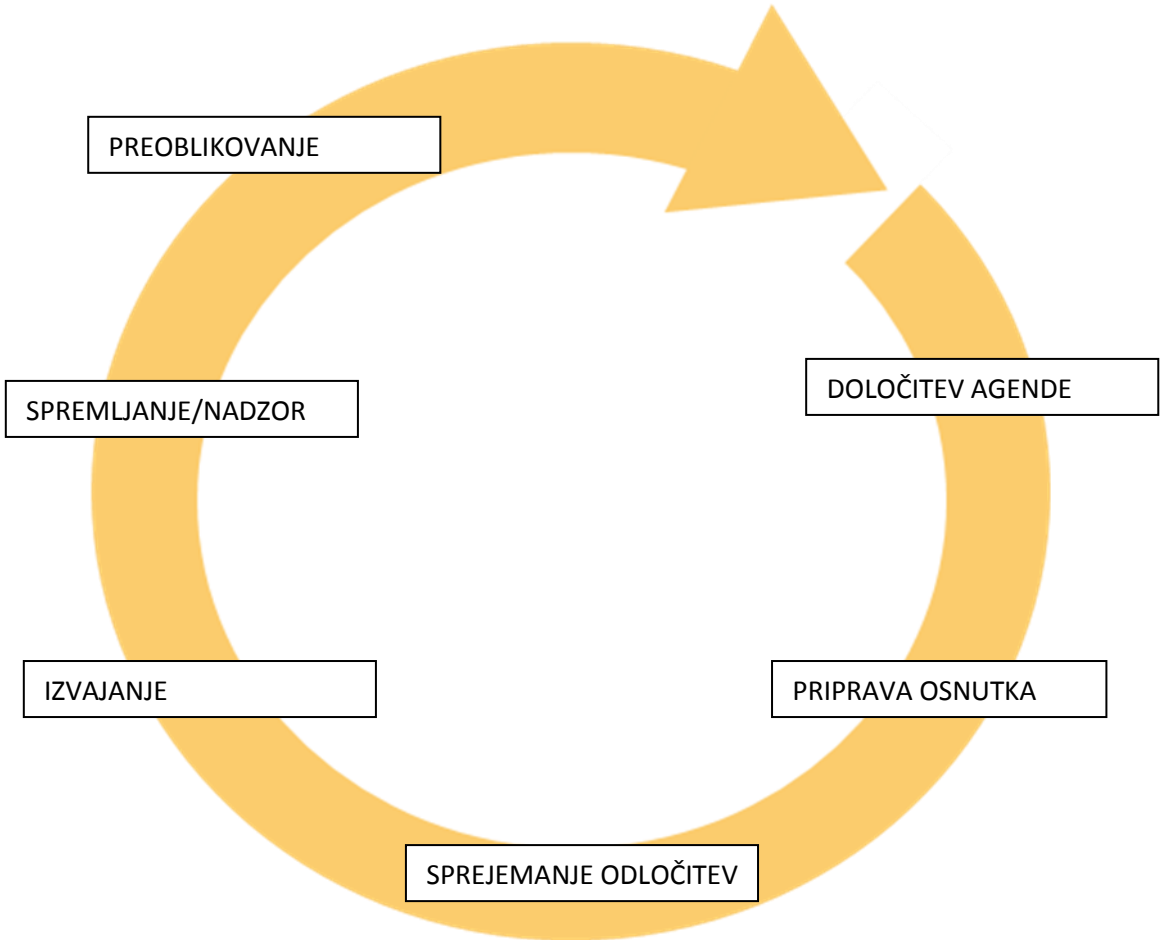

1. DOLOČITEV AGENDE

O politični agendi se dogovorita parlament in vlada, nevladne organizacije oz. skupine NVO pa jo lahko oblikujejo preko kampanj in lobiranja o določenih vprašanjih, potrebah in skrbeh. Nove politične pobude so pogosto rezultat vpliva kampanj NVO. V tej fazi skušajo NVO vplivati na odločevalce v imenu kolektivnih interesov in na način, ki je komplementaren politični debati.

Prispevek NVO:

- **Zagovorništvo**: izpostavljanje vprašanj, potreb in skrbi za določeno skupino uporabnikov, stališč ali splošnega interesa javnosti, ki ga zakonodaja ali drugi dokumenti, instrumenti ali ukrepi še ne obravnavajo
- **Informiranje in ozaveščanje**: predstavitev dognanj NVO državnim organom, vključevanje in predstavljanje članov, uporabnikov in ključnih skupin državljanov in zagotavljanje kanala za doseganje državljanov; poslušanje, odzivanje in informiranje.
- **Strokovnost in svetovanje**: strokovnjaki z znanjem s specifičnih področij imajo ključno vlogo pri določanju politične agende. Njihove analize in raziskave identificirajo trenutne in prihodnje potrebe v družbi in zagotavljajo potrebno perspektivo.
- **Inovacije**: razvoj novih rešitev in pristopov ter prikaz, kako le-te uvrstiti na agendo.
- **Zagotavljanje storitev**: ključni akter v oblikovanju politik in razvijanju alternativnih ali neobstoječih storitev za posebne skupine uporabnikov.

Dolžnosti državnih organov:

- **Izmenjava informacij**: pravočasno zagotavljanje ažurnih in pravilnih informacij v dostopni obliki vsem zainteresiranim stranem.
- **Postopki**: oblikovanje in spoštovanje transparentnega procesa odločanja; zagotavljanje jasnih, odprtih in dostopnih postopkov za participacijo.
- **Zagotavljanje virov**: omogočanje aktivne participacije civilne družbe preko npr. proračunskih sredstev, prispevkov v naravi ali administrativnih storitev.
- **Odzivnost**: zagotavljanje aktivnega sodelovanja relevantnih predstavnikov državnih organov; poslušanje, odziv ter zagotavljanje povratnih informacij.

Koristna orodja in mehanizmi:

- **Informiranje**:
    - **Enostaven in odprt dostop do** relevantnih, pravilnih in pravočasnih **informacij** glede političnega procesa, dokumentov in političnih odločevalcev, npr. preko spletnih baz.

- **Raziskovanje**, s katerim se poglobi razumevanje problema in razvije predlagane rešitve.
- **Vodenje kampanj** in **lobiranje** NVO, ki temelji na ozaveščanju – preko dokumentov o politikah, posterjev in letakov, spletnih strani, izjav za medije in javnih demonstracij.
- **Spletna stran** s celovitim dostopom do ključnih dokumentov in najavami javnih dogodkov.

- **Posvetovanje**:
  - **Peticije**, ki se jih lahko podpisuje tudi preko spletnih orodij, kot so e-peticije oz. spletni forumi.
  - **Konzultacije** preko spletnih ali drugih tehnik, s katerimi se zbira izraze interesa in predloge deležnikov.

- **Dialog:**
  - **Zaslišanja in javni forumi** z zainteresiranimi deležniki, katerih namen je identifikacija in interpretacija senzibilnosti in interese različnih skupin.
  - **Državljanski forumi** in **sveti o prihodnosti** za razpravo z državljani in NVO.
  - **Ključni vladni kontakt**, ki civilni družbi omogoča dostop do informacij o aktualnih političnih pobudah.

- **Partnerstvo**
  - **Delovne skupine** ali **odbori**, ki so oblikovani kot stalne ali *ad hoc* ekspertne skupine, ki svetujejo glede političnih preferenc.

2. PRIPRAVA OSNUTKA

Državni organi imajo običajno dobro ustaljene procese priprave osnutkov politik. Pri tem so NVO pogosto vključene na področjih identifikacije problemov, predlaganja rešitev in zagotavljanja dokazov (z npr. intervjuji ali raziskavami) za predlog, ki so mu naklonjene. Ključen element te stopnje bi moralo biti omogočanje priložnosti za posvetovanja ter razne oblike dialoga za zbiranje odzivov ključnih deležnikov.

Prispevek NVO:

- **Zagovorništvo**: zagotavljanje upoštevanja potreb in interesov deležnikov, ki jih zadeva predlog politike.
- **Informiranje in ozaveščanje**: NVO obveščajo člane, uporabnike in ključne skupine državljanov o procesu priprave osnutka.
- **Strokovnost in svetovanje**: zagotavljanje analiz in raziskav o obravnavanih temah ali predlaganje novih prioritet, ki bi bile vključene v osnutek politike.
- **Inovacije**: zagotavljanje rešitev z uvedbo novih pristopov, praktičnih rešitev in konkretnih modelov, ki koristijo specifičnih skupinam uporabnikov.
- **Zagotavljanje storitev**: vključevanje v pripravo osnutka politik z namenom, da se zagotovi upoštevanje določenih potreb njihovih uporabnikov in da so izpolnjeni potrebni pogoji.
- **Nadzorna funkcija**: spremljanje procesa priprave osnutka, da se zagotovita upoštevanje skrbi deležnikov ter vključujoč in transparenten proces.

Dolžnosti državnih organov:

- **Izmenjava informacij**: zagotavljanje pravočasnih in celovitih informacij o trenutnih procesih posvetovanj.
- **Postopki**: razvoj in spoštovanje minimalnih standardov posvetovanj, kot so jasni cilji, pravila sodelovanja, časovni roki, kontakti idr.; organizacija odprtih posvetovalnih srečanj, vključno z vabljenjem vseh potencialnih deležnikov.
- **Zagotavljanje virov**: zagotavljanje zadostnih rokov ter sredstev za posvetovanja, da bi se zagotovilo participacijo različnih ravni civilne družbe.
- **Odzivnost**: zagotoviti aktivno sodelovanje relevantnih predstavnikov državnih organov – poslušanje, odziv ter dajanje povratnih informacij glede odzivov na konzultacije.

Koristna orodja in mehanizmi:

- **Informiranje**:

  o **Odprt in prost dostop do dokumentov o politikah**, vključno z enotno informacijsko točko za oblikovanje politik in informacijami, ki so javnosti dostopne v različnih formatih.

  o **Spletna stran** s celovitim dostopom do ključnih dokumentov in najavo javnih dogodkov.

  o **Kampanje** in **lobiranje** za vplivanje na predloge politik preko dokumentov o stališčih, pisem, manifestov.

  o **Spletni prenosi** javnih zaslišanj, srečanj in debat, ki ljudem omogočajo spremljanje v dejanskem času.

  o **Raziskave**, ki zagotovijo prispevek k procesu oblikovanja politik.

- **Posvetovanje in dialog:**

  o **Zaslišanja in izmenjave stališč** z deležniki, na katerih se identificira in interpretira senzibilnosti in skrbi ter zbira predloge, bodisi fizično ali preko spleta.

  o **Strokovni seminarji in srečanja**, pri katerih sodelujejo eksperti, ki so vključeni v oblikovanje specializiranega raziskovanja in študij, ki se jih lahko uporabi pri oblikovanju predlogov.

  o **Odbori ali svetovalna telesa** različnih deležnikov, ki jih sestavljajo oz. so v njih prisotni predstavniki NVO; lahko so stalni ali *ad hoc.*

- **Partnerstvo:**

o **skupno oblikovanje predlogov**: aktivno sodelovanje v fazi priprave osnutka v zakonodajnem procesu.

3. SPREJEMANJE ODLOČITEV

Oblike političnega odločanja se razlikujejo glede na nacionalni kontekst in zakonodajo. Skupne značilnosti so vzpostavitev vladne direktive s strani ministrstva; potrditev zakona v parlamentarnem postopku, ali referendum, ki nato zahteva oblikovanje podporne zakonodaje. Osnutki zakonov in predlogi morajo biti odprti za predloge in sodelovanje NVO. Preden sprejmejo odločitev, morajo državni organi oceniti različna stališča in mnenja. Na tej točki je posvetovanje ključno za informirano odločitev. Vseeno pa je končna moč odločanja na strani državnih organov, razen ko se odločitev sprejema z glasovanjem javnosti, referendumom ali mehanizmi so-odločanja.

Prispevek NVO:

- **Zagovorništvo**: vplivanje na odločevalce pred glasovanjem.
- **Informiranje in ozaveščanje**: informiranje članstva, uporabnikov in ključnih skupin državljanov o političnih odločitvah in njihovih možnih učinkih.
- **Strokovnost in svetovanje**: zagotavljanje podrobne analize, ki informira in vpliva na odločevalce.
- **Nadzorna funkcija**: spremljanje odločevalskega procesa in zagotavljanje njegove demokratičnosti, transparentnosti in optimalne učinkovitosti.

Dolžnosti državnih organov:

- **Izmenjava informacij**: zagotavljenje informacij o politikah, ki so trenutno v procesu odločanja.
- **Postopki**: ponuditi in izvajati procedure mehanizmov so-odločanja, kjer je to možno.
- **Zagotavljanje virov**: omogočiti in podpirati aktivno participacijo civilne družbe z povezovanjem NVO v fazi sprejemanja odločitev.
- **Odzivnost**: poslušati, vzeti v ozir in odgovoriti na input civilne družbe.

Koristna orodja in mehanizmi

- **Informiranje:**
    - **Vodenje kampanj in lobiranje** za vplivanje na odločevalce – npr. z uporabo letakov, spletnih strani, sporočil za medije in javnih demonstracij.
- **Posvetovanje in dialog**:
    - **Odprte plenarne seje ali zasedanja odborov**, da bi se zagotovilo dostop do razprav med sprejemanjem odločitev.

- **Partnerstvo**:
    - **Skupno sprejemanj odločitev** preko forumov, konferenc konsenza in drugih participativnih srečanj.
    - **Soodločanje**, kakršno predvideva participativno oblikovanje proračuna.

4. IMPLEMENTACIJA

To je stopnja, v kateri je mnogo NVO najaktivnejših, npr. na področju zagotavljanja storitev in izvajanja projektov. Večina aktivnosti NVO v predhodnih korakih vključuje prizadevanja k vplivanju izvajanja politik, ta faza pa je posebej pomembna za zagotavljanje izpolnjevanja želenih izidov. V tem koraku sta pomembna dostop do jasnih in transparentnih informacij glede pričakovanj in priložnosti ter aktivno partnerstvo.

Prispevek NVO:

- **Informiranje in ozaveščanje**: primarno osredotočena na ozaveščanje javnosti, razlago koristi oz. negativnih vidikov ter učinkov politike.

- **Zagotavljanje storitev**: ključni akter implementacije političnih pobud, ki pogosto nosi glavno odgovornost za njihovo izvedbo.

- **Nadzorna funkcija**: ocenjevanje in zagotavljanje, da je politika implementirana kot je bilo mišljeno, brez škodljivih stranskih učinkov.

Dolžnosti državnih organov:

- **Izmenjava informacij**: zagotavljenje informacij o strategijah izvajanja, postopkih javnih naročil ter smernicah za izvajanje projektov.
- **Postopki**: spoštovati vzpostavljena pravila in predpise glede izvajanja politik.
- **Zagotavljanje virov**: omogočiti aktivno participacijo civilne družbe v fazi izvajanja npr. z zagotavljanjem proračunskih sredstev, prispevki v naravi ter administrativnimi storitvami.
- **Odzivnost**: biti na voljo in se odzvati na specifične potrebe, ki izhajajo iz okoliščin izvajanja politik.

Koristna orodja in mehanizmi:

- **Informiranje**:
    - **odprt in prost dostop** do dokumentov javnega sektorja, ki se nanašajo na projekte in izvajanje odločitev;
    - **spletna stran** s celovitim dostopom do ključnih dokumentov ter najavo javnih dogodkov;
    - **spletni obvestilniki**, ki opozarjajo na aktualne priložnosti za projekte in financiranje

- **spletna 'pogosto zastavljena vprašanja'** ali drugi kanali, ki informacije predstavljajo v obliki vprašanj in odgovorov, ki so namenjeni zagotavljanju praktične pomoči in napotkov;
- **javno objavljeni postopki javnih naročil**, ki zagotavljajo odprt in transparenten proces zagotavljanja storitev.

- **Posvetovanje**:
  - Dogodki, konference, forumi in seminarji, ki so namenjeni informiranju in razpravi o implementaciji politik z NVO in javnostjo.
- **Dialog:**
  - **usposabljanja na seminarjih** za krepitev znanj in sposobnosti, potrebnih za implementacijo
  - **delavnice** za NVO in državne organe o specifičnih temah, ki so relevantne za implementacijo, kot so javna naročila, prijava za projekte in sofinanciranje
- **Partnerstvo:**

  o **strateška partnerstva**, s katerimi NVO in državni organi sklenejo partnerstvo za izvajanje politik; ta lahko obsegajo majhne pilotne projekte ali popolno odgovornost za implementacijo.

5. SPREMLJANJE IN NADZOR

Na tej točki je vloga NVO spremljati in ocenjevati izide izvajanih politik. Pomembno je vzpostaviti učinkovit in transparenten sistem nadzora, ki zagotavlja, da politike oziroma programi dosežejo predviden cilj.

Prispevek NVO:

• **Zagovorništvo**: nadziranja in opozarjanje na to, ali je politična pobuda dosegla nameravane upravičence in želene učinke v družbi.

- **Strokovnost in svetovanje**: zbiranje dokazov ali raziskovanje učinkov politike; vključuje t.i. skupine za razmislek (t.i. think-tanke) ter raziskovalne inštitute.
- **Zagotavljanje storitev**: odgovornost za spremljanje učinkov programov glede kakovosti, trajnosti, učinkovitosti in primerov iz prakse.
- **Nadzorna funkcija:** prioritetna vloga pri nadziranju učinkov politik z namenom zagotavljanja doseganja želenih ciljev.

Dolžnosti državnih organov:

- **Izmenjava informacij**: zagotavljenje informacij o trenutnem stanju (izvajanja) politik.
- **Odzivnost**: poslušanje in odziv na posebne teme, ki jih izpostavijo NVO in civilna družba.

Koristna orodja in mehanizmi:

- **Informiranje**:
    - **odprt in prost dostop do informacij** o napredku politik
    - **zbiranje dokazov**, primerov in statistike glede izvajanja projektov
    - **evalvacija** politike in njenih učinkov preko konferenc ali poročanja
    - neodvisne **raziskovalne študije**, ki izpostavijo ključna spoznanja
- **Konzultacije**:

    o **mehanizmi povratnih informacij**, ki omogočajo spremljanje napredka, kot so raziskave javnega mnenja, spletne ankete ter vprašalniki

- **Dialog:**

- **delovne skupine ali odbori**, ki jih sestavljajo predstavniki NVO (tako uporabnikov kot ponudnikov), ki so odgovorni za spremljanje in ocenjevanje politične pobude

- **Partnerstvo:**
  - **delovne skupine ali odbori**, ki jih sestavljajo predstavniki NVO in državnih organov, ki se združujejo v strateško partnerstvo za spremljanje in ocenjevanje politične pobude

6. PREOBLIKOVANJE

Znanje, pridobljeno z ocenjevanjem izvajanja politike, ter spreminjajoče se potrebe v družbi pogosto zahtevajo reformulacijo oz. preoblikovanje politike. Ta mora temeljiti na dostopu do informacij in priložnostih za dialog, preko katerih se lahko identificira potrebe in pobude. Preoblikovanje tako omogoči začetek novega odločevalskega cikla.

Prispevek NVO:

- **Zagovorništvo:** lobiranje za prenovo politike z izpostavljanjem omejitev ali 'stranskih učinkov' trenutne politike, da bi se tako zadovoljilo potrebe uporabnikov in državljanov.
- **Strokovnost in svetovanje**: izvajanje raziskav in analiz za identifikacijo pomanjkljivosti trenutne politične pobude in zagotavljanje utemeljitev za reformulacijo.
- **Inovativnost**: razvijanje novih pristopov k obravnavi relevantnih političnih tem je lahko ključni element preoblikovanja politik.
- **Zagotavljanje storitev**: identifikacija ovir in zbiranje dokazov, ki ilustrirajo spreminjajoče potrebe, ki zahtevajo reformulacijo politik.

Dolžnosti državnih organov:

- **Izmenjava informacij**: zagotavljanje informacij o možnem pregledu politik in njihovem zaznavanju potrebnih sprememb v politikah
- **Postopki**: zagotavljanje jasnih, odprtih in dostopnih procesov participacije
- **Zagotavljanje virov**: omogočiti in podpreti aktivno participacijo civilne družbe
- **Odzivnost**: poslušati in se odzvati na input NVO

Koristna orodja in mehanizmi:

- **Informiranje:**

- **odprt in prost dostop do informacij**, ki vključujejo evalvacije, rezultate študij in druge dokaze o obstoječi politiki

- **Konzultacije:**
  - **konference ali srečanja**, na katerih se določijo naslednji koraki, ki jih načrtujejo državni organi
  - **spletna posvetovanja**, s katerimi se zberejo mnenja civilne družbe o možnih nadaljnih korakih politik/projektov

- **Dialog:**
  - **seminarji in posvetovalni forumi** za vključevanje zainteresiranih deležnikov v razvoj novih smernic na področju politik, npr. po metodah diskusijske kavarne, odprtega prostora in drugih metodah kresanja idej.

- **Partnerstvo:**
  - **delovna skupina ali odbor**, v katerem predstavniki NVO skupaj z drugimi deležniki in državnimi organi tvorijo eksperno skupino z namenom oblikovanja predlogov za preoblikovanje politike

III.iii PREČNA ORODJA IN MEHANIZMI PARTICIPACIJE CIVILNE DRUŽBE

Določena orodja in mehanizmi, ki so bili v času konzultacij o Kodeksu dobrih praks participacije civilne družbe zbrani iz vse Evrope, zagotavljajo prečno podporo participaciji v celotnem odločevalskem procesu:

1. E-participacija

E-orodja nudijo velik potencial za izboljšanje demokratičnih praks in participacije organizirane civilne družbe. Bistveno lahko prispevajo k transparentnosti, odgovornosti in odzivnosti institucij, spodbujanju udeležbe državljanov in večjemu opolnomočenju ter dostopnosti in vključevalnosti demokratičnega procesa. Da bi se v največji meri izrabilo njihov potencial, bi morala biti e-orodja integrirana s strani vseh udeležencev procesa odločanja, vključno z oblastmi na vseh ravneh ter organizirano civilno družbo.

2. Usposabljanje za participacijo

Ključnega pomena je razviti sposobnosti in veščine NVO na lokalni, regionalni in nacionalni ravni, da bi se te lahko aktivno vključevale v oblikovanje politik, razvoj projektov ter zagotavljenje storitev. Krepitev zmogljivosti lahko vključuje tudi usposabljanja, ki so namenjena poglabljanju razumevanja vzajemnih vlog NVO in državnih organov pri vključevanju, in programe izmenjav, ki omogočajo boljše razumevanje stanja na obeh straneh.

3. Strukture sodelovanja med NVO in državnimi organi

Z namenom krepitve odnosov med državnimi organi in NVO so se v vrsti držav izoblikovala posebna koordinacijska telesa. Ta vključujejo: kontaktne osebe za civilno družbo na vsakem ministrstvu ali centralno koordinacijsko telo, ki je osrednji sogovornik na strani države; skupne strukture, kot so odbori več deležnikov, delovne skupine, strokovni sveti in druga svetovalna telesa (stalna ali *ad hoc*); ali NVO zavezništva oz. koalicije, ki združujejo vire ter oblikujejo skupna stališča.

4. Okvirni dokumenti o sodelovanju med NVO in državnimi organi

V mnogih evropskih državah so bili oblikovani okvirni sporazumi, ki opredeljujejo obveznosti, vloge in odgovornosti ter postopke sodelovanja. Ti dokumenti opredeljujejo jasno osnovo odnosa ter tako omogočajo trajen dialog in medsebojno razumevanje med NVO in državnimi organi. Vključujejo dvostranske sporazume s parlamentom ali vlado, strateške dokumente sodelovanja ter uradne programe za sodelovanje, ki jih sprejmejo državni organi.

IV. MATRICA PARTICIPACIJE CIVILNE DRUŽBE

Spodnja matrica prikazuje korake procesa sprejemanja političnih odločitev in njihove povezave z ravnjo participacije z namenom ilustracije in razjasnitve medsebojnih povezav. Temelji na dobrih praksah in primerih iz vse Evrope, njen namen pa je zagotoviti vir navdiha za delovanje in krepitev izmenjav med NVO in državnimi organi.

Na vsaki stopnji procesa odločanja (od leve proti desni) obstajajo različne ravni participacije NVO (od spodaj navzgor). Predvideno je, da se lahko koraki procesa odločanja uporabijo za vsak kontekst v Evropi, od lokalne do nacionalne ravni. Kot je bilo že razloženo, lahko raven participacije na vsaki točki v odločevalskem procesu sega od nizke do visoke, predlagana orodja pa so namenjena implementaciji vsakega načina participacije.

Matrico se lahko uporablja na številne načine: za ocenitev ravni sodelovanja civilne družbe v vsakem procesu oblikovanja politik, ocenjevanje participacije NVO na vsaki točki procesa, ali kot praktično sredstvo načrtovanja političnih aktivnosti NVO. Navedeni primeri niso mišljeni kot izčrpen seznam, saj se matrica lahko prilagodi številnim drugim načinom uporabe.

Matrica ilustrira medsebojno povezane elemente participacije in odločevalskega procesa. Primer prikazuje, kako lahko z zgoraj omenjenimi koristnimi orodji dosežemo želeno raven participacije na vsakem od korakov procesa odločanja.

MATRICA PARTICIPACIJE CIVILNE DRUŽBE

Partnerstvo	Delovna skupina ali odbor	So-oblikovanje predlogov	Skupno odločanje	Strateško partnerstvo	Delovne skupine ali odbori	Delovna skupina ali odbor
Dialog	Zaslišanja in javni forumi Državljanski forumi in forumi prihodnosti Ključni vladni kontakti	Zaslišanja in izmenjave mnenj Ekspertni seminarji Odbori različnih deležnikov in svetovalna telesa	Odprte plenarne seje ali seje odborov	Seminarji za krepitev usposobljenosti Usposabljanja	Delovne skupine ali odbori	Seminarji in posvetovalni forumi
Posvetovanje	Peticije Spletne konzultacije in druge tehnike	Zaslišanja in izmenjave mnenj Ekspertni seminarji Odbori različnih deležnikov in svetovalna telesa	Odprte plenarne seje ali seje odborov	Dogodki, konference, forumi, seminarji	Mehanizem povratnih informacij	Konference in srečanja Spletna posvetovanja
Informiranje	Lahek in odprt dostop do informacij Raziskave Kampanje in lobiranje Spletna stran s ključnimi dokumenti	Odprt in prost dostop do dokumentov o politikah Spletna stran s ključnimi dokumenti	Kampanje in lobiranje	Odprt dostop do informacij Spletna stran za dostop do informacij e-obvestilniki 'Pogosto zastavljena vprašanja' Javni postopki javnih naročil	Odprt dostop do informacij Zbiranje dokazov Evalvacije Raziskovalne študije	Odprt dostop do informacij
	Določitev agende	**Priprava osnutka**	**Sprejemanje odločitev**	**Izvajanje**	**Spremljanje in nadzor**	**Preoblikovanje**